

وظیفہ دشوار نظارت بر اجرای

قانون اساسی

مجموعہ مکاتبات و نظریات حقوقی ہیأت پیگیری و نظارت بر اجرای قانون اساسی

۱۳۷۶-۱۳۸۴

دکتر حسین مہرپور

مهرپور، حسین، ۱۳۲۲-، گردآورنده وظیفه دشوار نظارت بر اجرای قانون اساسی: مجموعه مکاتبات و نظریات حقوقی هیأت پیگیری و نظارت بر اجرای قانون اساسی، ۱۳۸۴-۱۳۷۶ / حسین مهرپور، - تهران: نشر ثالث، ۱۳۸۴. ۸۷۳ ص.	
ISBN: 964-380-139-X	شابک X-۱۳۹-۳۸۰-۹۶۴
IEN: 9789643801397	ای.ای.ان ۹۷۸۹۶۴۳۸۰۱۳۹۷
۱. حقوق اساسی - ایران، ۲. هیأت پیگیری و نظارت بر اجرای قانون اساسی، ۳. رؤسای جمهور - ایران، الف. عنوان. ۳۴۲/۵۵۰۲۳ KMHy۲۰۶۴/۵۱۳۶ / ی ۸ ۱۳۸۴	

نشر ثالث

دفتر مرکزی: خیابان کریمخان زند / بین ایرانشهر و ماهشهر / پ ۱۶۲ / طبقه پنجم / تلفن: ۸۸۳۰۲۴۳۷
فروشگاه: خیابان کریمخان زند / بین ایرانشهر و ماهشهر / پ ۱۶۰ / تلفن: ۸۸۳۲۵۳۷۶-۷
دفتر توزیع: خیابان انقلاب / خیابان ۱۲ فروردین / شماره ۱۱ / تلفن: ۶۶۴۱۰۱۴۱-۶۶۴۱۰۹۹۹-۶۶۴۱۰۹۹۹

وظیفه دشوار نظارت بر اجرای قانون اساسی

مجموعه مکاتبات و نظریات حقوقی هیأت پیگیری و نظارت بر اجرای قانون اساسی
۱۳۷۶-۱۳۸۴

دکتر حسین مهرپور

ناشر: نشر ثالث

طرح روی جلد: سعید زاشکانی

آماده سازی و نظارت: کامبیز ربانی - جواد کامور بخشایش

حروف نگاران: سحر جعفریه - آرزو رحمانی - مهناز قهاری - مرجان قهاری

چاپ اول: ۱۳۸۴ / ۲۲۰۰ نسخه

لیتوگرافی: طاووس رایانه - چاپ: رهنما - صحافی: فرد

کلیه حقوق چاپ محفوظ و متعلق به نشر ثالث است

ISBN 964-380-139-X شابک X-۱۳۹-۳۸۰-۹۶۴
IEN 9789643801397 ای.ای.ان ۹۷۸۹۶۴۳۸۰۱۳۹۷

سایت اینترنتی: WWW.Salesspub.com / پست الکترونیکی: Info@Salesspub.com

فهرست

مقدمه

۱۱

بخش اول

تشکیل، ساختار و وظایف هیأت

۲۵

اصولی از قانون اساسی در ارتباط با مسئولیت رئیس جمهور

۲۷

موادی از قانون تعیین حدود وظایف و اختیارات ریاست جمهوری

۲۹

متن حکم ریاست محترم جمهوری در مورد تشکیل هیأت

۳۱

آیین نامه داخلی هیأت

۳۳

اظهارات مقام معظم رهبری درباره هیأت

۳۶

نامه هیأت به رئیس جمهور در پایان دوره اول

۳۸

حکم جدید رئیس جمهور

۴۱

بخش دوم

اصلاح قانون مربوط به مسئولیت رئیس جمهور در اجرای قانون اساسی

۴۳

دادگاه عالی صیانت از قانون اساسی

۴۵

نامه هیأت به رئیس جمهور در مورد پیش نویس لایحه اصلاحی

۵۴

پیش نویس های چهارگانه اصلاحی

۵۷

مصوبه هیأت دولت

۷۲

مصوبه مجلس شورای اسلامی

۷۵

نظر شورای نگهبان در مورد مصوبه مجلس

۷۸

نظر مشورتی حقوقی هیأت در مورد نظر شورای نگهبان

۸۲

استرداد لایحه از سوی رئیس جمهور

۸۷

بخش سوم

۸۹	پیگیری اجرای اصول قانون اساسی
۹۱	اصل ۱۰۰ قانون اساسی
۹۴	اصل ۱۰۱ قانون اساسی
۹۶	اصل ۲۹ و بند ۴ اصل ۲۱ قانون اساسی
۱۰۵	بند ۳ اصل ۳ قانون اساسی
۱۱۳	اصل ۱۵ قانون اساسی
۱۱۹	اصل ۱۳۹ قانون اساسی
۱۲۷	اصل ۳۰ و بند ۳ اصل ۳ قانون اساسی
۱۴۰	بند ۴ اصل ۲۱ قانون اساسی
۱۴۳	اصل ۲۸ قانون اساسی
۱۴۵	اصل ۵۰ قانون اساسی
۱۵۴	اصل ۳۱ قانون اساسی
۱۶۱	بند ۱۰ اصل ۳ قانون اساسی
۱۶۸	اصل ۴۳ قانون اساسی
۱۸۶	اصل ۱۶۸ قانون اساسی
۱۸۸	اصل ۱۷۱ قانون اساسی
۱۹۲	بند ۵ اصل ۱۵۶ قانون اساسی
۱۹۵	اصل ۸ قانون اساسی

بخش چهارم

۱۹۷	جایگاه و صلاحیت قانونی نهادها
۱۹۹	نامه مشترک مسئولان ستادی قوه قضائیه در مورد هیأت و پاسخ آن
۲۱۴	جایگاه قانونی دادگاه ویژه روحانیت
۲۲۵	جایگاه شورای عالی انقلاب فرهنگی از لحاظ قانون گذاری
۲۳۴	مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی در مورد شبکه های اطلاع رسانی رایانه ای
۲۳۷	تصویب آیین نامه اجرایی توسط کمیسیون های داخلی مجلس شورای اسلامی
۲۴۷	بازرسی کل کشور و بررسی محصولات فرهنگی

- ۲۵۳ مجمع تشخیص مصلحت نظام
- ۲۶۲ تمرکز در قوه قضائیه
- ۲۶۶ در مورد نظریات شورای نگهبان
- ۲۷۹ در مورد مصوبات دبیرخانه شورای عالی امنیت ملی

بخش پنجم

- ۲۸۷ حقوق مدنی، سیاسی و شهروندی
- ۲۹۰ پرونده مدیران شهرداری تهران
- ۳۰۱ شکایت از دادگاه ویژه
- ۳۰۴ حکم قضایی در مورد رابطه نامشروع
- ۳۰۸ نحوه بازداشت یکی از نمایندگان مجلس
- ۳۱۴ در مورد بازداشت امیرانتظام
- ۳۲۰ در مورد بازداشت آقای کدیور و دادگاه ویژه روحانیت
- ۳۳۲ محکومیت فردی به پرداخت خمس اموال
- ۳۳۴ ممنوع‌الورود کردن یک شهروند به یکی از شهرستان‌ها
- ۳۳۷ در مورد واقعه کوی دانشگاه
- ۳۴۵ مسأله شنود
- ۳۴۸ اظهارات طبرزدی نسبت به بدرفتاری در زندان
- ۳۵۳ در مورد لایحه جرم سیاسی
- ۳۵۷ تبادل نامه بین رئیس جمهور و رئیس قوه قضائیه
- ۳۶۵ در مورد اظهارات خانم صابر
- ۳۷۴ تقاضای خانواده زندانیان و درخواست بازدید از زندان
- ۳۷۹ ملاقات با خانواده مرحوم بازرگان
- ۳۹۱ در مورد ملی - مذهبی‌ها
- ۴۰۹ در مورد نامه اکبر گنجی
- ۴۱۲ در مورد ناصر زرافشان
- ۴۱۵ حکم قضایی مربوط به گواهی اهل سنت
- ۴۱۸ در مورد محکومیت هاشم آغاچری

۴۲۷	نظر کمیسیون حقوقی هیأت در مورد شکنجه منجر به فوت
۴۳۳	در مورد آقای عباس عبدی
۴۳۸	در مورد نامه عزت الله سبحانی
۴۴۱	در مورد وبلاگ نویسان
۴۵۹	در مورد نامه خانم شیرین عبادی
۴۶۹	در مورد ممنوع الخروج ها
۴۷۶	تظلم آقای قاضیان

بخش هشتم

۴۸۷	مطبوعات
۴۸۹	درباره تشکیل هیأت بررسی جراید در دادستانی کل کشور
۵۱۰	توقیف روزنامه توس
۵۲۱	قرار وثیقه های سنگین برای مدیران مسئول مطبوعات
۵۲۹	توقیف روزنامه نشاط
	توقیف گسترده نشریات از سوی دادگستری و استناد به قانون اقدامات
۵۳۴	تأمینی و تربیتی
۵۵۹	در مورد نامه رییس انجمن دفاع از آزادی مطبوعات
	اطلاعیه دادگستری تهران در مورد منع مطبوعات از نشر مطالب مربوط
۵۶۴	به مذاکره با آمریکا
۵۶۸	نامه هیأت به معاون اول قوه قضاییه در خصوص اظهارات یک روزنامه نگار
۵۷۳	در مورد نامه انجمن صنفی روزنامه نگاران
۵۷۶	در مورد روزنامه آسیا
۵۷۹	در مورد روزنامه یاس نو
۵۸۳	در مورد ممیزی کتاب
۵۹۲	در مورد توقیف موقت مطبوعات

بخش نهم

۵۹۵	اقلیت ها
۵۹۷	در مورد حقوق اقلیت های غیررسمی

- ۶۰۱ تعرض به جلسات درسی بهایان
- ۶۰۳ در مورد ثبت واقعه ازدواج اقلیت‌های غیررسمی
- ۶۱۱ نقض اصل ۲۸ قانون اساسی در مورد برخی از اقلیت‌ها
- ۶۱۶ در مورد رعایت حقوق اقلیت‌ها طبق قانون اساسی
- ۶۲۰ اخراج یک دانشجوی از دانشگاه
- ۶۲۵ احکام مصادره املاک برخی از اقلیت‌ها
- ۶۲۹ درباره حقوق شهروندی فرقه بهایی
- ۶۳۵ در خصوص نامه یکی از مراجع تقلید

بخش هشتم

- ۶۴۱ انتخابات، مصونیت پارلمانی، رد صلاحیت‌ها
- ۶۴۳ شکایت خانم کدیور در مورد انتخابات مجلس پنجم
- ۶۴۵ گزارش مربوط به گزینش خبرگان رهبری
- تبادل نامه بین هیأت و شورای نگهبان در مورد رد صلاحیت یکی از
- ۶۴۷ کاندیداهای مجلس خبرگان رهبری
- در مورد انتخابات مجلس ششم و بررسی آیین‌نامه تهیه شده توسط
- ۶۵۶ شورای نگهبان
- ۶۶۳ طرح الحاقی به قانون نظارت شورای نگهبان
- ۶۶۷ در مورد اصول ۸۴ و ۸۶ قانون اساسی (مصونیت نمایندگان)
- ۶۷۳ تذکر قانون اساسی رئیس جمهور به قوه قضاییه
- ۶۷۶ تبادل نامه بین رئیس جمهور و رئیس قوه قضاییه
- ۶۸۱ تحلیل حقوقی نامه رئیس قوه قضاییه از سوی هیأت
- ۶۹۴ تبادل نامه بین رئیس جمهور و رئیس قوه قضاییه
- ۷۰۲ در مورد محکومیت خانم حقیقت‌جو نماینده مجلس
- ۷۰۶ بررسی وضعیت انتخابات مجلس هفتم در خصوص رد صلاحیت‌ها

بخش نهم

- ۷۳۵ اصل ۵۳ قانون اساسی

بخش دهم

گزارش موارد عدم اجرای قانون اساسی

۷۸۱

بخش یازدهم

حقوق بشر

۸۰۵

۸۰۷

در مورد لغو مجازات رجم

۸۱۱

وضعیت حقوق بشر ایران در کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل

۸۱۹

مسأله الحاق به کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان

۸۲۴

بیانیه مربوط به مبارزه با نژادپرستی

۸۳۴

درباره نامه مشترک گزارشگران ویژه

۸۳۶

درباره محکومیت ایران در سازمان ملل به نقض حقوق بشر

۸۴۵

پیشنهاد تشکیل انجمن دفاع از قربانیان قصاص

۸۵۱

رد قطعنامه نقض حقوق بشر علیه ایران

۸۵۵

گزارش کمیته رفع تبعیض نژادی

۸۶۱

کمیته معاهدات و توصیه‌های یونسکو

مقدمه

اصل ۱۱۳ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، مسئولیت اجرای قانون اساسی را به عهده رئیس جمهور که به تعبیر صدر اصل مزبور، پس از مقام رهبری، عالی‌ترین مقام رسمی کشور است، گذاشته است و بدین گونه مقرر می‌دارد: «پس از مقام رهبری، رئیس جمهور، عالی‌ترین مقام رسمی کشور است و مسئولیت اجرای قانون اساسی و ریاست قوه مجریه را جز در اموری که مستقیماً به رهبری مربوط می‌شود برعهده دارد».

با این که تفصیل و چگونگی و ساز و کار اجرای این بخش از اصل در قانون اساسی ذکر نشده ولی از همان نخستین دوره ریاست جمهوری، اجمالاً این وظیفه رئیس جمهور، به مناسبت‌هایی مورد توجه رؤسای جمهور وقت و انتظار برخی از نهادهای قانونی از رئیس جمهور بوده است، چنان که در اولین دوره ریاست جمهوری، رئیس جمهور وقت به استناد این اصل، به خاطر عدم رعایت قانون اساسی در صدور دستورالعمل به شورای عالی قضایی، تذکر داده و شورای نگهبان قانون اساسی نیز بر این عمل صحه گذاشته است.

همچنین شورای نگهبان که خود حافظ قانون اساسی از جهت عدم تصویب قوانین عادی مغایر با آن می‌باشد، از لحاظ اجرایی با توجه به اصل مزبور، در یک مورد (مورد قانون تعزیرات سال ۱۳۶۱) که به نظر شوری نگهبان، روند قانون‌گذاری مجلس، خلاف قانون اساسی بوده و نتیجتاً اجرای آن نیز از سوی قوه قضاییه بر خلاف قانون اساسی بود، از رئیس جمهور وقت، در اجرای وظیفه اصل ۱۱۳ قانون اساسی، خواستار مداخله و اقدام برای جلوگیری از اجرای قانون مغایر قانون اساسی شد.^۱

۱. برای ملاحظه تفصیل موضوع دستور رئیس جمهور و نظر شورای نگهبان رجوع کنید به مقاله: «مسئولیت رئیس جمهور در اجرای قانون اساسی...» از دکتر حسین مهرپور مندرج در کتاب: رئیس جمهور و مسئولیت اجرای قانون اساسی، ص ۴۸ تا ۵۱.

در آبان ماه سال ۱۳۶۵، در دوران ریاست جمهوری آیت‌الله خامنه‌ای مقام معظم رهبری فعلی، مجلس شورای اسلامی، قانونی را به نام «قانون تعیین حدود وظایف و اختیارات و مسؤولیت‌های ریاست جمهوری اسلامی ایران» به تصویب رساند که فصل دوم آن با عنوان: «مسؤولیت رئیس جمهور در اجرای قانون اساسی»، طی چهارده ماده (مواد ۱۳ تا ۱۶) تا حدودی به کیفیت و ساز و کار اجرای این وظیفه رئیس جمهور یعنی اجرای قانون اساسی پرداخته است.

در ماده ۱۳، به رئیس جمهور اجازه داده شده و بلکه می‌توان گفت تکلیف شده که از طریق کسب اطلاع، بازرسی، بررسی، پیگیری و نظارت و هر گونه اقدام مقتضی، نسبت به اجرای قانون اساسی اقدام نماید.

ماده ۱۴، رئیس جمهور را مجاز نموده که در صورت توقف یا عدم اجرای اصلی از اصول قانون اساسی، اقدام مقتضی برای اجرا و رفع عوارض ناشی از عدم اجرای آن به عمل آورده و در این راستا از بالاترین مقام مسئول دستگاه مربوطه توضیح بخواهد و سرانجام اگر تخلفی در این زمینه صورت گرفته حسب مورد پرونده را به مرجع صالح که می‌تواند قضایی یا اداری باشد ارجاع دهد.

ماده ۱۵، از ادبیات اخطار و تذکر برای اجرای قانون اساسی استفاده کرده و به رئیس جمهور حق داده که به منظور اجرای دقیق قانون اساسی به قوای سه گانه اخطار و تذکر دهد.

و سرانجام ماده ۱۶، به رئیس جمهوری اختیار داده که سالی یک بار آمار موارد توقف، عدم اجرا و نقض و تخلف از قانون اساسی را با تصمیمات متخذه، تنظیم نموده و به اطلاع مجلس شورای اسلامی برساند.

چنان که ملاحظه می‌شود در این ماده علاوه بر به کار بردن عبارت عدم اجرا و توقف اجرای قانون اساسی، از نقض و تخلف از قانون اساسی نیز نام برده شده که رئیس جمهور در آن زمینه می‌تواند اقدام لازم را بنماید، در عین حال دو موردی هم که قبل از تصویب این قانون به طور عملی از سوی رئیس جمهور وقت اقدام شده و مورد تأیید شورای نگهبان قرار گرفته بود و یا انتظار شورای نگهبان از رئیس جمهور بود، مربوط به نقض قانون اساسی می‌شد.

مورد اول که مربوط به سال ۱۳۵۹ است در نامه رئیس جمهور خطاب به شورای عالی

قضایی به خاطر صدور دستورالعملی مبنی بر جرم دانستن اعمالی و تعیین مجازات برای آنها اعلام کرده بود: «... حسب وظیفه‌ای که به موجب اصل ۱۱۳ قانون اساسی از لحاظ مسئولیت اجرای قانون اساسی و تنظیم روابط قوای سه‌گانه برعهده دارم به شورای عالی قضایی اخطار می‌کنم از نقض قانون و تجاوز به حدود صلاحیت و وظایف قوه مقننه اجتناب کند...» و شورای نگهبان در نظر تفسیری مورخ ۵۹/۱۱/۸ خود بر این عمل رئیس جمهور و استنباط از اصل ۱۱۳ قانون اساسی صحه گذاشت.

همچنین شورای نگهبان در سال ۱۳۶۲ طی نامه‌ای به رئیس جمهور وقت اجرای مصوبه مجلس شورای اسلامی در خصوص تعزیرات را موجب نقض اصول متعدد قانون اساسی دانست و از وی خواست به لحاظ مسئولیتی که نسبت به اجرای قانون اساسی دارد از اجرای این مصوبه که موجب نقض قانون اساسی است جلوگیری نماید.^۱

بنابراین طبق قانون مصوب مجلس شورای اسلامی که به تأیید شورای نگهبان هم رسیده و نیز برداشت‌های شورای نگهبان در مواقع مختلف، رئیس جمهور بر اساس اصل ۱۱۳ قانون اساسی و مسئولیت اجرای قانون اساسی، وظیفه دارد در موارد عدم اجرا، توقف و یا نقض اصل یا اصولی از قانون اساسی که آن هم به نوعی همان عدم اجرا یا توقف اجراست اقدامات لازم را به عمل آورد.

قانون تعیین حدود وظایف و اختیارات و مسئولیت‌های ریاست جمهوری در سال ۱۳۶۵ و در زمان ریاست جمهوری آیت‌الله خامنه‌ای تصویب شد ولی ما مورد مشخص و مکتوبی که ایشان با استناد به این قانون اقدامی کرده باشند سراغ نداریم هر چند برخی شنیده‌ها و از جمله اظهارات خود معظم‌له در دیداری که در اسفند ماه سال ۱۳۷۶ با اعضای هیأت پیگیری و نظارت بر اجرای قانون اساسی داشتند حکایت از آن دارد که ایشان در دوران ریاست جمهوری مواردی به برخی دستگاه‌ها اخطار و تذکر قانون اساسی می‌دادند. ولی قبل از تصویب قانون مزبور در سال ۱۳۶۰ معظم‌له در راستای ایفای بهتر مسئولیت اجرای قانون اساسی موضوع اصل ۱۱۳ در صدد تشکیل یک واحد بازرسی ویژه برآمدند و قبل از تشکیل، نظر شورای نگهبان را از جهت انطباق این اقدام با قانون اساسی خواستار شدند؛ شورای نگهبان در آن زمان، ضمن تأکید بر وظیفه و مسئولیت رئیس جمهور به انجام اقدامات لازم

۱- برای ملاحظه تفصیل موضوع رجوع کنید به: رئیس جمهور و مسئولیت اجرای قانون اساسی، پیشین. ص ۵۱-۵۰ و دیدگاه‌های جدید در مسایل حقوقی از: دکتر حسین مهرپور، ص ۹۹ به بعد.

در ارتباط با جریان‌ات خلاف مذهب رسمی کشور و قانون اساسی و حق درخواست توضیح از مقامات مسؤول اجرایی و قضایی و نظامی و موظف بودن مقامات مذکور به دادن توضیحات، تشکیل واحد بازرسی در ریاست جمهوری را مغایر با قانون اساسی دانستند، آقای رئیس جمهور، نظر شورا را قانع‌کننده ندانستند و طی نامه‌ای که به شورای نگهبان نوشتند به تفصیل، جهت و حکمت توجیه‌کننده تشکیل واحد بازرسی ویژه را تشریح نموده و خواستار اعلام نظر مجدد شورای نگهبان با عنایت به توجیهات صورت گرفته شدند که چون شورا تغییری در نظریه خود نداد واحد مزبور در ریاست جمهوری تشکیل نشد.^۱

در دوره ریاست جمهوری آقای هاشمی رفسنجانی نیز، که طبعاً پس از تصویب قانون سال ۱۳۶۵ مربوط به حدود اختیارات ریاست جمهوری بود، تشکیلاتی در رابطه با قانون مزبور و مسؤولیت اجرای قانون اساسی در ریاست جمهوری به وجود نیامد و فصل دوم قانون یاد شده تحت عنوان: «مسؤولیت رئیس جمهور در اجرای قانون اساسی» جز در یک مورد تا آن‌جا که ما اطلاع داریم مورد عمل و استناد قرار نگرفت. تنها موردی که آقای هاشمی رئیس جمهور وقت به اصل ۱۱۳ قانون اساسی و قانون فوق‌الذکر در رابطه با مسؤولیت رئیس جمهور در اجرای قانون اساسی استناد کرد و در دسترس است مربوط به پاسخی است که به اعتراض شورای نگهبان نسبت به صدور حکم بازرسی انتخابات میان‌دوره‌ای مجلس پنجم شورای اسلامی از سوی ایشان برای رئیس سازمان بازرسی کل کشور داده شده است.

در این نامه که به شماره ۱۱۴۲۴۱ مورخ ۱۳۷۵/۱۱/۲۳ در پاسخ‌نامه شماره ۷۵/۲۱/۱۴۰۷ مورخ ۷۵/۱۱/۱۶ ثبت شده، هم به اصل ۱۱۳ قانون اساسی و هم به موادی از قانون تعیین حدود وظایف و اختیارات و مسؤولیت‌های ریاست جمهوری استناد شده است. در بند ۲ نامه مزبور آمده است: «بر اساس ماده ۱۳ قانون تعیین حدود وظایف و اختیارات و مسؤولیت‌های رئیس جمهور به منظور پاسداری از قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و در اجرای اصل ۱۱۳ قانون اساسی، رئیس جمهور از طریق نظارت، کسب اطلاع، بازرسی، پیگیری، بررسی و اقدامات لازم مسؤول اجرای قانون اساسی است، از جمله حقوق مسلم و پذیرفته شده برای مردم در قانون اساسی حق انتخاب شدن و انتخاب کردن

۱- برای ملاحظه تفصیل این ماجرا و نامدهای مبادله شده مراجعه کنید به: رئیس جمهور و مسؤولیت اجرای قانون اساسی، پیشین: ص ۶۲ تا ۶۵ و مجموعه نظریات شورای نگهبان از: دکتر حسین مهرپور، ج ۳، ص ۸۳ و

است، طبیعی است که رئیس جمهور بدون مداخله نمی تواند ضامن این امر مهم باشد. غیر از این مورد، موارد دیگری از اقدام و استناد آقای هاشمی در دوره ریاست جمهوری اش به اصل ۱۱۳ قانون اساسی و قانون عادی فوق الذکر در دسترس ما نیست. آقای خاتمی که در هفتمین دوره انتخابات ریاست جمهوری در دوم خرداد ماه ۱۳۷۶ با رأی چشم گیری، به عنوان پنجمین رئیس جمهوری ایران برگزیده شد، یکی از شعارهای مهم خود را قانون گرایی قرار داد و بر حکومت قانون (Rule of Law) و اجرای صحیح و کامل قانون اساسی تأکید ورزید و توجه خاص خود را به وظیفه مهم رئیس جمهور مندرج در اصل ۱۱۳ قانون اساسی یعنی مسؤولیت رئیس جمهور در اجرای قانون اساسی معطوف نمود. پس از احراز مقام ریاست جمهوری یکی از اولویت های کاری خود را ترتیب دادن سازوکاری برای حسن اجرای مسؤولیت موضوع اصل ۱۱۳ قانون اساسی قرار داد.

فکر می کنم اواخر شهریور ماه سال ۱۳۷۶ بود که به دفتر ریاست جمهوری برای مشاوره دعوت شدم. آقای خاتمی علاقه وافر خود را برای ترتیب دادن راه کار و سازوکار مناسب در جهت تأمین و تسهیل اجرای این وظیفه مهم رئیس جمهور ابراز داشت، جلسات متعدد گاه با حضور رئیس جمهور و گاه بدون حضور ایشان با برخی از صاحب نظران سیاسی اجتماعی در دفتر ریاست جمهوری تشکیل شد و با توجه به قانون اساسی به ویژه پس از اصلاحیه سال ۱۳۶۸ و قانون عادی تعیین حدود وظایف و اختیارات و مسؤولیت های رئیس جمهور و سوابق موجود برای یافتن طریق مناسبی در جهت کمک رسانی به رئیس جمهور برای ایفای مسؤولیت فوق تبادول نظر صورت گرفت و سرانجام با عنایت به وظایف و راه کارهایی که در مواد ۱۳، ۱۴، ۱۵ و ۱۶ قانون تعیین حدود وظایف و اختیارات و مسؤولیت های ریاست جمهوری از قبیل، نظارت، پیگیری، بازرسی، اخذ توضیح، اخطار، تذکر و تهیه و ارائه گزارش موارد عدم اجرا و نقض قانون اساسی، برای رئیس جمهور تعیین شده و با توجه به اختیاری که طبق مواد ۱۷ و ۱۸ قانون مزبور مبنی بر تشکیل نهاد ریاست جمهوری و ترتیب سازمان و تشکیلات آن، به منظور اداره امور و وظایف رئیس جمهور و اصل ۱۲۴ اصلاحی قانون اساسی که رئیس جمهور برای انجام وظایف قانونی خود حتی حق داشتن معاونان و تشکیل معاونت های مختلف دارد و در عین حال با رعایت جوانب احتیاط و ملحوظ داشتن سوابق موجود در خصوص تشکیل واحد بازرسی پیشنهاد تشکیل هیأتی از صاحب نظران حقوقی و قضایی و اجرایی که رئیس جمهور را در انجام وظایف مربوط به اجرای قانون

اساسی یاری نمایند، به آقای خاتمی داده شد، نام هیأت نیز با الهام از ماده ۱۳ قانون تعیین حدود وظایف و اختیارات ریاست جمهوری، «هیأت پیگیری اجرای قانون اساسی و نظارت بر آن» انتخاب شد که بعداً برای سهولت بیشتر به عنوان: «هیأت پیگیری و نظارت بر اجرای قانون اساسی» اصلاح شد.

آقای خاتمی رئیس جمهور طی حکمی در تاریخ هشتم آذر ماه ۱۳۷۶ تشکیل هیأت فوق را اعلام و پنج نفر را به عنوان اعضاء این هیأت برای مدت چهار سال (مطابق دوره ریاست جمهوری) تعیین کرد. این پنج نفر عبارتند از:

۱- دکتر گودرز افتخار جهرمی

۲- محمد اسماعیل شوشتری

۳- سید عبدالواحد موسوی لاری

۴- دکتر حسین مهرپور

۵- دکتر محمد حسین هاشمی

آقای موسوی لاری در آن موقع معاون حقوقی و پارلمانی رئیس جمهور بود. بعداً در تاریخ ۱۳۷۹/۵/۶ آقای هاشم زاده هریسی که عضو مجلس خبرگان رهبری و در دوره پنجم مجلس شورای اسلامی، نماینده مجلس و رئیس کمیسیون اصل ۹۰ قانون اساسی بود و در نوشته‌ها و اظهار نظرهای، علاقمندی و دلسوزی خود را نسبت به اجرای قانون اساسی نشان می‌داد از سوی آقای خاتمی به عنوان یکی از اعضای هیأت منصوب شد.

در دوره دوم ریاست جمهوری، آقای خاتمی، مجدداً طی حکمی افراد یاد شده را به عنوان اعضای هیأت برای چهار سال دیگر منصوب نمود و این بار به جای آقای موسوی لاری که وزارت کشور را به عهده داشت آقای سید محمدعلی ابطحی که معاون حقوقی و پارلمانی رئیس جمهور شده بود به عضویت هیأت منصوب شد.

در تاریخ ۱۳۸۳/۶/۲۱ رئیس جمهور آقای دکتر ابراهیم امینی نماینده دوره ششم مجلس شورای اسلامی را به عضویت هیأت منصوب کرد و بنابراین هیأت در سال پایانی خود هفت عضو دارد.

به هر حال پس از تشکیل هیأت آیین نامه داخلی برای تنظیم و تسنیق کار هیأت تدوین و مقرر شد هیأت جلسات هفتگی منظم و عنداللزوم جلسه فوق العاده داشته باشند. از بین اعضای هیأت یک نفر با رأی اعضاء به عنوان رئیس هیأت برای مدت دو سال انتخاب شود که

مسئولیت اداره جلسات و امضاء و ارسال مکاتبات را به عهده داشته باشد. و طبعاً انتخاب مجدد هم بلامانع است. قرار شد دبیرخانه‌ای مرکب از یک مسؤول و چند نفر کارمند و کارشناس برای انجام امور مربوط به هیأت تشکیل شود و به تناسب وظایفی که در حکم ریاست جمهوری به عهده هیأت گذاشته شده کمیسیون‌های پنج‌گانه‌ای پیش‌بینی شد که با عضویت ۳ تا ۵ نفر در جنب هیأت و برای کمک و مشاوره به آن تشکیل گردد. (متن حکم رئیس جمهور و آیین‌نامه داخلی در متن کتاب درج می‌شود).

در میان کمیسیون‌های پنج‌گانه: تدوین خط مشی، نظارت و بازرسی، حقوقی، ارتباطات و آموزش و پژوهش، عملاً کمیسیون حقوقی، و بعد از آن کمیسیون ارتباطات و کمیسیون نظارت و بازرسی فعالیتی داشتند.

کمیسیون حقوقی به ریاست جناب آقای دکتر سید محمد حسین هاشمی تشکیل می‌شد و آقایان قطبی و جباری‌زاده که از قضات با سابقه و صاحب‌نظر دیوان عالی کشور بودند با آن همکاری می‌کردند و در این مجموعه در مواردی متن نظر کمیسیون حقوقی که با عنوان صورت جلسه کمیسیون ذکر شده درج گردیده است. ریاست کمیسیون ارتباطات را پس از چندی فترت جناب آقای هاشم‌زاده هریسی عضو هیأت به عهده داشتند و با تلاش خود و همکاری برخی از صاحب‌نظران فعالیت‌های مربوط به پیگیری و کسب اطلاع در مورد شکایات و مطالب اعلام شده را انجام می‌دادند.

کمیسیون نظارت و بازرسی نیز به ریاست جناب آقای شوشتری وزیر دادگستری و عضو هیأت و همکاری برخی از قضات عالی رتبه دادگستری چون حجة الاسلام: آقایان شبیری و آل اسحق و آقایان نبوی و دکتر عابدیان، موارد اعلامی را مورد بررسی قرار داده و پیگیری‌های لازم را بعمل می‌آوردند و به هیأت گزارش می‌دادند.

تشکیل هیأت پیگیری و نظارت بر اجرای قانون اساسی، واکنش‌های مثبت و منفی را در پی داشت، بسیاری آن را مفید، قانونی و در راستای عملی کردن وظیفه مهم رئیس جمهور در اجرای قانون اساسی می‌دانستند و امید فراوان و گاه توقع و انتظاری که خارج از حدود توان و اختیارات قانونی رئیس جمهور بود از آن داشتند. برخی هم به خصوص پس از انجام برخی مکاتبات و اظهارنظرها آن را فاقد وجهت قانونی و موجب دخالت قوه مجریه در سایر قوا و... اعلام کردند، البته در ابتدای امر، مخالفتی با تشکیل این هیأت نشد بلکه با استقبال هم مواجه گردید، رهبر معظم انقلاب در دیداری که اعضای این هیأت پس از حدود سه ماه از

تاریخ تأسیس آن با ایشان داشتند، با نظر مثبت برخورد کردند و ضمن توصیه به پرهیز از سیاسی کاری و مداخله در وظایف سایر قوا، به لزوم قانونمند کردن و تمهید پشتوانه و ضمانت اجرای قانونی برای اقدامات رئیس جمهور در رابطه با اجرای قانون اساسی اشاره نمودند.

از همان ابتدا خط مشی و عملکرد هیأت بر اساس مواد ۱۳ تا ۱۶ قانون تعیین حدود وظایف و اختیارات ریاست جمهوری قرار داده شد و سعی شد دقیقاً در محدوده موارد مزبور به خصوص مواد ۱۳ و ۱۴ یعنی کسب اطلاع، بازرسی، پیگیری، نظارت، اخذ توضیح و ارجاع موارد تخلف به مراجع صالح مربوط اقدام و اظهار نظر شود شاید نمونه کامل این روند را بتوان در پیگیری پرونده مربوط به دستگیری و بازداشت جمعی از مقامات شهرداری تهران که به رئیس جمهور شکایت و ادعا شد، روند غیر قانونی و نقض اصول قانون اساسی در این زمینه صورت گرفته مشاهده کرد. در این خصوص ابتدا رئیس جمهور به دو نفر مأموریت داد اقدام به بازرسی و کسب اطلاع نموده و گزارش خود را به ایشان بدهند، سپس از قوه قضاییه نسبت به عدم رعایت قانون و نقض قانون اساسی توضیح خواست و سرانجام با اعتقاد به این که اصولی از قانون اساسی اجرا نشده یا نقض گردیده و از این حیث تخلف صورت گرفته مراتب را به مراجع صالح جهت رسیدگی اعلام نمود.

متداول ترین کار هیأت عبارت بود از بررسی ارجاعات رئیس جمهور در ارتباط با قانون اساسی و عدم اجرا یا نقض آن و اظهار نظر حقوقی مشورتی به معظم له و احیاناً تهیه نامه هایی که رئیس جمهور در این رابطه مایل بود به مقامات بنویسد و یا تذکرات و اخطارهای قانون اساسی. برخی موارد هم هیأت رأساً درباره مسایل و موضوعات مرتبط با قانون اساسی و اجرای آن بررسی و اظهار نظر نموده و نظر خود را به رئیس جمهور اعلام کرده است.

اقدام عملی مستقیم هیأت در واقع مکاتبه با دستگاه ها و درخواست ارایه توضیح در مورد اطلاعات مربوط به تخلف از اجرای قانون اساسی بود، این مکاتبات با دستگاه های اجرایی و وزارتخانه و از جمله مخصوصاً وزارت اطلاعات و دستگاه قضایی صورت می گرفت.

به نظر هیأت، اجرای مکانیزم های مندرج در ماده ۱۳ قانون تعیین حدود وظایف و اختیارات از قبیل کسب اطلاع، بازرسی، پیگیری و... برای رئیس جمهور به ویژه حداقل کسب اطلاع و پیگیری می توانست از طریق هیأت منصوب از سوی رئیس جمهور صورت گیرد، البته اخطار و تذکر قانون اساسی و ارسال پرونده تخلف به مراجع صالح و ارایه گزارش موارد عدم اجرا و نقض قانون اساسی به مجلس شورای اسلامی می بایست مستقیماً توسط

خود رئیس جمهور صورت گیرد و هیأت می توانست آن ها را تهیه و تدوین نموده در اختیار رئیس جمهور قرار دهد.

مشروعیت وجود هیأت و قابل استناد بودن نظرات کارشناسی آن در رابطه با قانون اساسی به صورت تلویحی مورد تأیید شورای عالی امنیت ملی نیز قرار گرفته بود. در فروردین ماه سال ۱۳۷۸ شورای عالی امنیت ملی طرحی را با عنوان «طرح راهبردی برای خاتمه نظارت بین المللی بر وضعیت حقوق بشر در جمهوری اسلامی ایران» تنظیم و تصویب کرد که مشتمل بر تمهیدات گوناگون برای خروج جمهوری اسلامی ایران از تحت نظارت بودن وضعیت حقوق بشر آن در سازمان ملل و رهایی از صدور قطعنامه های نقض حقوق بشر علیه ایران بود، این طرح که تکالیفی را برای هر یک از دستگاه ها در زمینه اقدامات داخلی و فعالیت های سیاسی خارجی تعیین می کرد و به تصویب رهبر معظم انقلاب نیز رسیده و توسط دبیر شورای عالی امنیت ملی به دستگاه های مربوط ابلاغ شد، در بندهای ۳ و ۴ بخش مربوط به اصلاح وضعیت داخلی، هیأت پیگیری و نظارت بر اجرای قانون اساسی را موظف نمود که موارد نقض قانون اساسی و عدم اجرای آن را بررسی نموده و گزارش و پیشنهادات خود را توسط ریاست جمهوری به مقام معظم رهبری تقدیم نماید تا اقدام لازم برای اصلاح وضع صورت گیرد که هیأت این کار را انجام داد.

در مکاتبات و استعلام هایی که از سوی هیأت به برخی از مراجع وابسته به رهبری می شد به این بند از مصوبه شورای عالی امنیت ملی استناد می گردید تا به اشکال عدم صلاحیت ورود در دستگاه های زیر نظر رهبری مواجه نشود.

ولی دیری نپایید که جایگاه قانونی هیأت و اختیار کسب اطلاع و استعلام از دستگاه ها به ویژه دستگاه قضایی مورد چالش واقع شد، گاه اقدام به مکاتبه این هیأت و احیاناً دادن نظر

۱- بند ۳ طرح ملی راهبردی تحت عنوان اقدامات جهت اطلاع وضعیت داخلی بدین شرح بود:

«اقدام جدی و همه جانبه جهت اجرای اصول قانون اساسی در مورد حقوق ملت در کلیه زمینه ها همچون روند دادرسی، حقوق اقلیت ها و برخورد با مطبوعات. بدین منظور هیأت پیگیری و نظارت بر اجرای قانون اساسی منتخب ریاست محترم جمهوری موارد نقض قانون اساسی را بررسی، گزارش و پیشنهادات مربوط توسط ریاست محترم جمهوری تقدیم مقام معظم رهبری گردیده تا پس از استحضار و موافقت معظم له اجرا گردد.»

بند ۴ که اشاره به تثبیت وجود هیأت و نفوذ آن نیز می نماید بدین شرح است:

«تثبوت نهادهای ملی که بتوانند جایگزین سیستم نظارت خارجی گردد. احیاء و فعالیت کمیته حقوق بشر مجلس شورای اسلامی در کنار فعالیت های کمیسیون حقوق بشر اسلامی قوه قضاییه و هیأت پیگیری و نظارت بر اجرای قانون اساسی ریاست جمهوری حداقل نیاز را تأمین خواهد نمود.»

مشورتی حقوقی بر عدم اجرا یا نقض قانون اساسی، مداخله در دیگر قوا و مغایر اصل تفکیک قوای سه گانه قلمداد و به ویژه منافی استقلال قضایی اعلام می شد در این راستا نامه های متعددی به عنوان ستادهای قضایی و اداری قوه قضاییه خطاب به رئیس جمهور نوشته شد و از خطر خدشه دار شدن استقلال قوه قضاییه اظهار نگرانی شد و گاه حتی اختیار رئیس جمهور در کسب اطلاع و پیگیری موارد مربوط به نقض و عدم اجرای قانون اساسی زیر سؤال می رفت. گفته می شد طبق قانون اساسی نظارت بر اجرای قوانین که شامل قانون اساسی هم می شود، به عهده قوه قضاییه است و یا با حذف اختیار تنظیم روابط قوای سه گانه از اختیارات رئیس جمهور در اصلاح اصل ۱۱۳ قانون اساسی در سال ۱۳۶۸، دیگر مسؤولیت اجرای قانون اساسی به مفهوم سابق به عهده رئیس جمهور نیست و قانون تعیین حدود وظایف و اختیارات، هم مصوب سال ۱۳۶۵ بوده است که با اصلاح قانون اساسی در سال ۱۳۶۸ از اعتبار افتاده است.

به هر حال جدا از بحث های حقوقی که در این زمینه وجود داشت بنا به خواست رئیس جمهور هیأت در صدد تهیه اصلاحیه قانونی برآمد تا با تصویب آن در مجلس شورای اسلامی، وضعیت مسؤولیت رئیس جمهور در اجرای قانون اساسی موضوع اصل ۱۱۳ و حدود اختیارات و ساز و کارهایی که می تواند به کار برد، روشن شود و اگر قرار است هیأتی منصوب از سوی رئیس جمهور در این راستا اقداماتی را انجام دهد، قانوناً وجود آن به رسمیت شناخته شده و حق مکاتبه مستقیم با دستگاه ها و ملزم بودن پاسخ گویی آن ها به هیأت در قانون تصریح گردد.

چند پیش نویس از سوی هیأت تهیه و در اختیار ریاست جمهوری قرار گرفت یکی از آن ها در هیأت دولت مطرح و با تصرفاتی تصویب و به عنوان: «لایحه اصلاح قانون تعیین حدود و اختیارات و مسؤولیت های ریاست جمهوری» از سوی دولت که به «لایحه اختیارات» معروف شد به مجلس تقدیم گردید و مجلس ششم هم تقریباً لایحه دولت را تصویب کرد.

در لایحه اصلاحی عمده تاً نکات زیر مورد توجه قرار گرفته بود:

۱- تصریح به این که رئیس جمهور می تواند هیأتی یا افرادی را جهت انجام امور مربوط به کسب اطلاع، پیگیری و نظارت و بازرسی بر اجرای قانون اساسی تشکیل دهد و دستگاه ها مکلف به پاسخ گویی به مکاتبات این هیأت هستند.

- ۲- اختیار رییس جمهور به متوقف کردن یا ابطال تصمیمات اداری متخذ از سوی دستگاه‌ها که به تشخیص او پس از بررسی‌های معموله مغایر قانون اساسی شناخته می‌شد.
 - ۳- حق درخواست رسیدگی تجدیدنظر از دیوان عالی کشور در مواردی که رییس جمهور آراء و احکام و تصمیمات قضایی قطعی شده را مغایر قانون اساسی تشخیص می‌داد.
 - ۴- تعیین بودجه‌ای در اختیار رییس جمهور برای جبران مادی عوارض ناشی از نقض قانون اساسی و تضییع حقوق اساسی شناخته شده افراد.
- شورای نگهبان اشکالات عدیده‌ای بر این مصوبه مجلس گرفت که برخی از آن‌ها با نظریات قبلی که خود شورا در ارتباط با این مسؤولیت و اصل ۱۱۳ قانون اساسی داده بود هماهنگی نداشت؛ بسیاری از دستگاه‌ها بدین جهت که به اعتباری زیر نظر رهبری است و یا خود در قانون اساسی جایگاهی دارند طبق این نظر از حیثه نظارت و پیگیری رییس جمهور می‌بایست خارج شوند. جلساتی در شورای نگهبان برای بررسی ایرادات و پیدا کردن راه کار مناسبی در جهت اصلاح مصوبه مجلس تشکیل شد که به خواست آقای رییس جمهور این جانب در آن جلسات شرکت می‌کردم ولی نتیجه مطلوبی عاید نشد و سرانجام چون رییس جمهور معتقد نبود برای تبیین و تضمین راه کارهای مربوط به ایفاء مسؤولیت اجرای قانون اساسی با فرض پذیرش خلاف قانون اساسی بودن راه کارهای پیش‌بینی شده در مصوبه مجلس به ابزار مصلحت‌سنجی و فراقانونی متوسل شود، طبق آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی، لایحه مزبور را مسترد کرد و مجلس هم این استرداد را تصویب نمود.^۱
- و بنابراین انجام وظیفه رییس جمهور و هیأت منصوب از سوی وی همچنان بر اساس قانون حدود و وظایف و اختیارات سال ۱۳۶۵ ادامه یافت.

عمده فعالیت هیأت بررسی موضوعات ارجاعی از سوی رییس جمهور و احیاناً اطلاعات دیگران و یا مسایل مطرح شده از سوی اعضای هیأت و بحث و تبادل نظر روی آن‌ها و سرانجام ارایه نظریه مشورتی حقوقی در ارتباط با عدم اجرا یا نقض قانون اساسی به رییس جمهور است که پس از تصویب اصل نظریه، در هیأت، انشاء و تدوین و تنظیم و اعلام نظریه رییس جمهور با رییس هیأت است و اگر بررسی موضوع نیاز به مکاتبه و پیگیری داشته یا بحث بیشتر حقوقی را بطلبد و یا نظارت و بازرسی را بخواهد، کمیسیون‌های ارتباطات و

۱- متن پیش‌نویس لایحه، مصوبه مجلس، نظر شورای نگهبان، اظهار نظر هیأت و استرداد لایحه در همین مجموعه به چاپ رسیده است.

حقوقی و نظارت و بازرسی اقدام نموده و به هیأت گزارش می‌دهند.

بیشتر رسیدگی و اظهارنظرهای هیأت در ارتباط با موضوعاتی از قبیل نقض یا عدم اجرای قانون اساسی در مورد حقوق و آزادی‌های افراد، مطبوعات، اقلیت‌ها، انتخابات و مسأله رد صلاحیت‌ها، تشکیل و اقدام برخی از نهادها بر خلاف قانون اساسی و امثال آن‌ها می‌باشد. هیأت یکبار توانست در سال اول تشکیل، از دو زندان توحید (که بعداً منحل و تبدیل به موزه شد) و بند ۳۰۹ اوین بازدید نموده و گزارش خود را به رئیس جمهور بدهد. گاهی از اوقات هم افرادی که مدعی بودند حقوق اساسی آن‌ها تضییع شده و روند برخورد با آن‌ها به گونه‌ای بوده که اصولی از قانون اساسی اجرا نشده یا نقض گردیده، به طور فردی یا جمعی در هیأت حضور یافته، مطالب خود را به سمع هیأت می‌رسانند و هیأت گزارش آن ملاقات را همراه با نظر حقوقی خود در ارتباط با قانون اساسی، به رئیس جمهور اعلام کرده است.

در اجرای ماده ۱۶ قانون تعیین حدود وظایف و اختیارات، و بند ۷ فرمان رئیس جمهور برای تأسیس هیأت، یکبار گزارش موارد عدم اجرا یا نقض قانون اساسی از سوی هیأت تهیه و تسلیم رئیس جمهور شد؛ گزارش مزبور آذر ماه سال ۱۳۷۸ تقدیم رئیس جمهور گردید و ایشان اواخر آن سال گزارش را به مجلس شورای اسلامی تقدیم کردند و نسخه کامل تری از آن را نیز تقدیم مقام معظم رهبری نمودند و معظم‌له نیز پس از چندی نظر خود را بر آن مرقوم فرمودند.

هیأت پیگیری و نظارت بر اجرای قانون اساسی پنج همایش یک روزه در مباحث مختلف مربوط به قانون اساسی در سال‌های ۷۷، ۷۸، ۷۹، ۸۱ و ۱۳۸۳ برگزار نمود. عناوین کلی این همایش‌ها عبارت بود از:

- ۱- قانون اساسی و مسؤولیت اجرای آن
- ۲- قانون اساسی و حقوق ملت
- ۳- قانون اساسی و جرایم سیاسی و مطبوعاتی
- ۴- سیری در اصول اجرا نشده قانون اساسی
- ۵- حاکمیت قانون اساسی، راه کارها و موانع

به جز همایش سال ۱۳۷۸ که بدون شرکت رئیس جمهور انجام شد و اعضای هیأت پس از برگزاری همایش با ایشان دیدار و گفت و گو کردند، بقیه با حضور و سخنرانی رئیس جمهور

برگزار گردید. مجموعه مقالات، سخنرانی‌ها و مباحث میزگرد این همایش‌ها در مجموعه‌ای دو جلدی با عنوان: «رییس جمهور و مسئولیت اجرای قانون اساسی»، منتشر شده است. در طی این مدت فقط یک مورد به خاطر دارم که نسبت به ارسال نوشته‌ای در مورد پیش‌نویس لایحه اصلاح قانون حدود و وظایف و اختیارات رییس جمهور با رأی اکثریت اقدام شد. در بقیه موارد، اعلام نظر هیأت به صورت اجماع و اتفاق نظر بود.

از نظر ما مجموعه نظریات و مکاتبات هیأت پیگیری و نظارت بر اجرای قانون اساسی که معمولاً مسبوق به ارجاع رییس جمهور و یا همراه با پی‌نوشت‌های جالب، عمیق و دلسوزانه معظم‌له است و احياناً مکاتباتی که به مناسبت، دستگاه‌های دیگر داشتند، مجموعه‌ای است حقوقی که مشتمل بر تحلیل‌ها و نظرهای حقوقی موردی یا کلی در رابطه با قانون اساسی است و می‌تواند برای علاقه‌مندان به مسایل حقوق اساسی، مفید و در عین حال قابل نقد و بررسی باشد، ضمن این که نشان دهنده دیدگاه و تلاش رییس جمهور برای اجرای قانون اساسی است. برخی از این مکاتبات نشان دهنده مشکلات و دشواری‌های فراروی اینای مسئولیت اجرای قانون اساسی از سوی رییس جمهور و در عین حال، اختلاف نظرها و چالش‌های حقوقی و گاهی هم سیاسی در مورد مفهوم و گستره اصل ۱۱۳ قانون اساسی است که لازم است صاحب‌نظران و مسؤولان امر برای آن چاره‌اندیشی نمایند.

هم‌اکنون که این سطور رقم می‌خورد، روزهای پایانی دومین دوره ریاست جمهوری آقای خاتمی و بالطبع این هیأت سپری می‌شود و به حکم سنت تبدیل‌ناپذیر الهی تنقل و تبدل دولت و قدرت صورت می‌گیرد امیدواریم این ابتکاری که آقای خاتمی به عنوان رییس جمهور در جهت عملی کردن و عینی کردن مسئولیت اجرای قانون اساسی با کمال حسن نیت و خیرخواهی به عمل آورد و تلاش هرچند اندکی که هیأت منصوب ایشان بدور از شعار و گرایش‌های سیاسی در زمینه پیگیری، تحلیل، تبیین و ترویج فرهنگ توجه به قانون اساسی انجام داده سنت حسنه و صدقه جاریه‌ای محسوب شود و آیندگان با نشاط و توان و کارآیی بیشتر و بهتر آن را ادامه داده و تکامل بخشند. خوشبختانه امروز فضای جامعه و مطبوعات و مسؤولان و مقامات و دستگاه‌های حکومتی در ارتباط با توجه به قانون اساسی و اجرای صحیح آن به ویژه در مورد حقوق مدنی و سیاسی و آزادی‌های فردی و اجتماعی و به اصطلاح حقوق شهروندی نسبت به گذشته متفاوت است. و امید است روز به روز وضعیت رو به بهبودی رود و توجه به قانون اساسی و حکومت قانون به معنای واقعی و صحیح آن چهره

خود را نشان دهد.

مطالبی که زمانی می‌بایست به صورت محرمانه و خیلی محرمانه نگاشته شده و به اطلاع مقامات برسد، امروزه به صورت بسیار عادی و متعارف در سطح مطبوعات و از زبان افراد و گروه‌ها و مقامات بیان می‌شود. دستگاه قضایی که زمانی نسبت به گزارش و اظهار نظر حقوقی هیأت به رئیس جمهور در رابطه با برخی عمل‌کردهای به ظاهر ناهمگون با قانون اساسی حساسیت به خرج می‌داد و نزدیک شدن به این حوزه را خارج از صلاحیت رئیس جمهور و هیأت منصوب او می‌دانست، امروز خود به نقادی عمل کرد خویش پرداخته و پیاپی دستورالعمل و بخشنامه در لزوم رعایت حقوق شهروندان و قانون‌گرایی و اجرای کامل موازین قانونی در دادرسی صادر می‌نماید.

به هر حال، مکاتبات هیأت در ارتباط با موضوعات و زمینه‌های مختلف تقسیم‌بندی شده و در هر زمینه به ترتیب تاریخ گردآوری و منتشر می‌شود. اصولاً متن مکاتبات شامل ارجاعات و پی‌نوشت‌های رئیس جمهور و اظهار نظر و گزارش هیأت و احياناً مکاتبه هیأت با دستگاه‌های دیگر و پاسخ آن‌ها به رئیس جمهور یا به هیأت در این مجموعه به نظر خوانندگان می‌رسد ولی برخی موارد ممکن است متن کامل نوشته‌ای بنا به جهاتی نقل آن مناسب یا مجاز نباشد که به ناچار مضمون آن گزارش می‌شود و اگر موردی نیاز به توضیح بود، توضیح لازم داده خواهد شد. امید است انتشار این مجموعه بتواند در تبیین برخی از اصول قانون اساسی و راه کار اجرای آن و ترویج روحیه قانون‌گرایی به ویژه در زمینه حقوق و آزادی‌های مردم مفید افتد. و ما توفیقی الا بالله علیه توکلت و الیه انیب.

دکتر حسین مهرپور

مشاور رئیس جمهور و

رئیس هیأت پیگیری و نظارت بر اجرای قانون اساسی

تیرماه ۱۳۸۴